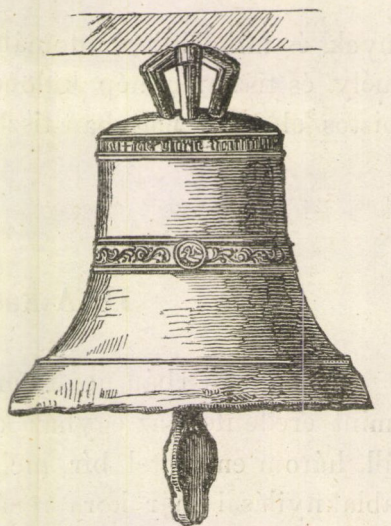

Harangjaink ismeretéhez.

I. A tornai régi harang.

Torna városának északi részén, egy magaslaton áll a kőfallal körülkerített régi templom, építési sztyljéről ítélve — mivel az az úgynevezett átmeneti korszakba esik — a XIV-dik század első felében épülhetett. Nyugati részén, a templommal szervileg összekötve áll, a négyszög-alakú, két emeletes torony négyszögű gúla-alakú kőlapokkal fedve és négy kisebb tornyocskával ellátva. Az egész templomon a sztylnnek megfelelő diszítványok későbbi helyreállítások következtében eltűntek, kivéve a torony alatt levő régi, most befalazat bejárás mellett látható falba bemélyedt s kőből igen díszesen faragott ülő fülkéket és néhány támkövet; valamint a templom szentélyének csúcsíves boltzatán lévő kerekidomi zárkövet, melyek közül egyike Agnus Dei, a másikon pedig a templom építőjének, Tornai Jánosnak címere — törrel átszúr vadkanfő — látható. Ezen részleteken kívül a templomon jelenleg egyéb műdarabok nem észlelhetők.

A torony második emeletén függ a régi harang (l. 1. ábra), melynek méretei következők: alsó karimájának átmérője 3' 0" 0"', magassága korona nélkül 2' 6" 6"'. Felső részén látszik a szép minuskulákból álló következő felirat: (l. 2. ábra.)

(1. ábra.)

+ O R E X g l o r i e v e n i
c o m p a c e m a g i s t e r
s a u g u s t i n u s d e i +

2. ábra.

Ezen felirat eleje a régi harangoknál majdnem általánosan található; a magister augustinusban a mester nevét találjuk. A dei szót nem magyarázhatjuk, ily értelmetlenség gyakori a régi harangokon.

Hanem a mi különös megemlékezésre méltó, a harang derekát övedző, egy ág körül szép vonalban tekeredző lombozatos levéldísz (l. 3. ábra), mely a kezdetleges csúcs-

3. ábra.

íves izlés jellegét tünteti elé; ezen díszítmény-szalagon két egymásra függélyes átmérő irányában, tehát négy helyen, fémerekben vagyon a négy evangelistának féldomborműiben előállított jelvénye, u. m. *ökör* (Sz.-Lukács), *oroszlány* (l. 4. ábra) (Sz.-Márk), *sas* (Sz.-János) és *angyal* (Sz.-Máté). E jelvények szárnyakkal, s fénykörrel vannak ellátva, az alakuk alatt lévő szalagokon az illető evangelisták nevei minuskulákban olvashatók.

4. ábra.

E harangon az évszám hiányzik, azonban a díszítmények és minuskulák idomából ítélve, ezen harang a XV-dik században öntetett; hangja mély és tiszta, a nép különös kegyelettel viseltetik iránta, s mint égi háboru és jégeső biztos előzőjét nagyban tiszteli.

II. A kassai Orbán-torony és nagy harangja.

Az Orbán nevű harangot tartalmazó torony, a székesegyház északi oldalán, attól mint eredetileg az egyháznaknál dívatban volt, elkülönítve mintegy 8 ölnyi távolságban áll, három emelettel bír, melyek kívülről párkányzatok által jelölvék. A két alsó emelet ablaknyílásai már kora renaissance izlésnek, a harmadik emelet ablakai azonban még csúcsívesek s mivel a nagy harang ezen emeleten van elhelyezve, tágas hangnyílással (Schallöffnung) birnak.

A torony négyoldalával keletelve van, s méretei következők: első emeletének egyik oldala 5° 0' 0" magassága a parkányzatig 13° 6' 0" tetőzetének magassága kereszt csúcsáig 6° 0' 0" a torony összes magassága tehát 19° 0' 0".

Alaprajza négyzet alakú, falainak vastagsága a földszín felett 7', kívülről a fal élei faragott köveket utánozó művakolattal birnak, s kivéve az ajtó és ablak párkányzatait, melyek faragott kövekből készitvék, a torony egész falazata közönséges terméskőből épült s különös építészeti díszítményekkel nincs ellátva.

Említésre méltó azonban a torony főbejárati kapuzatának félkörívű, horony-nal párkányzott tympanonjában levő vert s kovácsolt vasból mesterségesen és jó izléssel készült díszítménye, mely egymást metsző csigavonalú vastag vas huzalból áll, melyet levelek, virágkelyhek, s emberi arczél mutató részletek díszítnék, s az ajtó feletti félkörívű üreget szépen töltik be. Ezen munka valóban dicséretére válik mesterének, s bizonyítja, hogy a XVI-dik században, valamint a külföldön, úgy hazánkban is e tekintetben a művészet, helyes izlés és ügyesség az ily vasdíszítmények tervezésénél és készítésénél teljesen kifejlődött; e nembeli vasdíszítmények a renaissance izlés legvirágzóbb korszaka-

kába tartoznak, mely korszak nálunk a XVI-dik század második felébe esik; ezen díszítmény készítése ideje tehát összeesik a torony építés idejével.

A torony kapuzata felett márványlapon a város liliomos czímere van, s következő bevéselt és latin majuskulákból — vagy lapidár betűkből — álló felirat olvasható:

EXTRVCTAE, CVPIENS SPECTATOR NOSCERE TVRRIS

AVTHORES, FLEXO LVMINE PERCIPIES.

NAMQVE SENATORVM CLARO CVM IVDICE CLARVS,

QVEM PENES IMPERIVM TVNC FVIT, ORDO MICAT.

NVLLA SVPERSTITIO MEA FORSITAN AERA FATIGET;

SED VERVVS VERAE RELIGIONIS AMOR.

O BENEDICTA TRIAS! TANTO, FAC, DOGMATA PLAVSV

VT MEA PER COELVM VERBERA SACRA TONENT.

ANNO DOMINI M · D · C · XXVIII.

IVDEX STEPHANVS ALMASY.

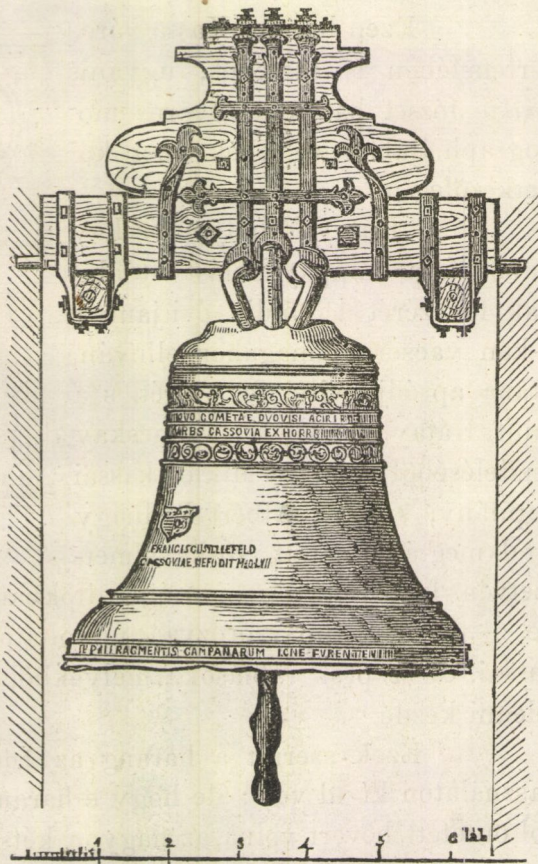
JOAN : LANGH. VALENT : KONCZIK. WENC : SWERTEL. AND : DEMEK. NIC : KŐSZEGY. MICH : WAS. GREG : MISKOLTZI. GEORG : RVFFER. PET : MOLNÁR. GEORG : FRAIDENBERGER. IOAN : DEBRECZENY. FRAC : TRAGANER.

Tehát 1628-dik évben e torony a város közbenjárásával újjíttatott meg, mely alkalommal cseréppel fedetett s kettős keresztel és vizokádó csatornákkal láttatott el.

A torony négyoldalú gúla, cseréppel fedett, eléggé meredek tetőzetéről lefolyó esővíz felfogására réz csatornák alkalmazvák, melyekből a torony sarkain négy, réz bádogból készült vizokádó koronás sárkányok tátott szájjal, s felkunkorodó, nyílhegyben végződő farkakkal vannak alkalmazva, ezen vizokádók (Wasserspeier) már többnyire meg vannak rongálva, s némelyiknél az egyes részletek is hiányoznak, a legjobb állapotban levőnek alakját rajzom mutatja.

A toronynak, s némi érdeklélés után, szemléljük meg a toronyban függő 100 mázsás s hazánk második legnagyobb, úgynevezett *Orbán* harangját (l. 5. ábra.).

A nagy tűz alkalmával, mely 1556-dik évben az egész várost lángok martalékvá tévé, nemcsak a díszes székesegyház tetőzete és tornya, de az abban lévő harangok is elolvadtak; a tűz után talált érc darabokból tehát a városi tanács és ennek főbirája *Tschner* (nem *Tischner*? szerk.) *Imre* egy nagy harangot öntetett, mit e harangon lévő feliratok is bizonyítanak. A harang tetemes méretekkel bír, így alsó karimájának átmérője = 6', magassága pedig a koronán kívül 5'. Felső részét két helyen a renaissance

5. ábra.

izlésnek megfelelő szép díszítmény övedzi körül (l. 6. ábra), az elsőben puttonyos alakok a díszítményt képező szőlőgerezd fürteit szedve, az alsó díszítményen pedig egymásba fogódzó syrének alakjai látszanak. Ezen két díszítmény között két sorban következő tartalmú felirat olvasható.

„ANNO CHRISTI M · D · LVI. QVO COMETAE DVO VISI. AC REBELLIVM ALI-
QVOT REGNI PROCER. CONTRA MAJ. REG. INVALESCEBAT CONSPIRATIO:
HAEC REGALIS VRBS CASSOVIA EX HORRIBILI EORVM FLATV PROXIMAM
DIEM XIII APRILIS SEQVENTE VNA CVM SACRIS AEDIBVS, AC SPECIOSIS
AEDIFICIIS FERE TOTA CONFLAGRAVIT.

A harang derekán látható a város czímere féldomborműben, alatta a mes-
ter nevével:

FRANCISCVS ILLEFELD CASSOVIAE ME FVDIT
ANNO · M · D · L · VII.

Az alsó karimán pedig e következőket olvashatni:

CVIVS CALAMITATIS VT ET POSTERITAS MONIMENTVM ACNOSCERET HOC
OPVS EX FRAGMENTIS CAMPANARVM, IGNE FVRENTE CONFRACTARVM,
INCLYTVS SENATVS IVDICE EMERICO TSCHNER PRO COMMVNI ECCLESIAE
COMMODO FIERI FECIT ANNO · M · D · LVII.

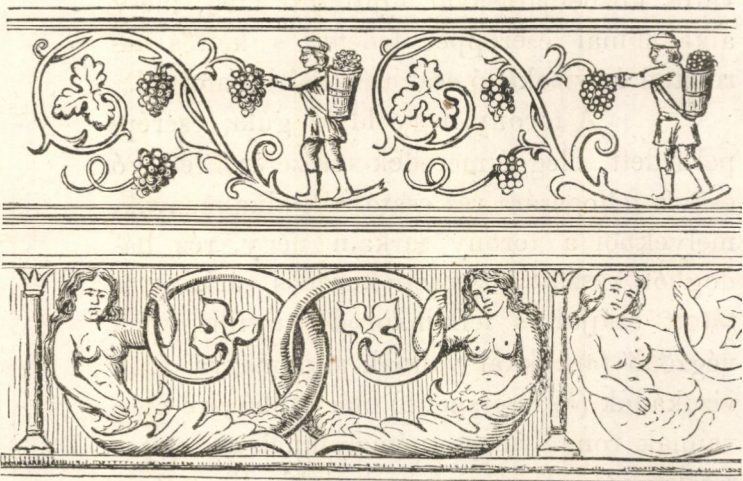
Ezen harang Kassa város történetében is szerepel, ugyanis *Tutko* József barátom a város monographiájában egyebek közt következőleg ír:

„Kátay Mihály, Bocskay kancellárja, Lippay Balást utóbbinak fővezérét 1605-dik évi január 6-kán vacsorára magához elhíván, utána apródja vitte fegyverét, s a mint Kátayhoz belépett, Bocskay rendelkezésből Sennyey Miklós kassai kapitány, s Nagy Albert hadnagy által megtámadtatott, torka elmet-szetvén, hullája pedig azon éjjel titokban az *orbán-harang alá elrejtetett*, s hóval takartatott be. — Hogy Lippay orozva gyilkoltatott meg, oka vala zsarnoksága, azután a diószegi, kassai, és szepesi rablások, melyekből meggazdagodván, már ura iránti tiszteletét is feledni kezdé.“

Ezek szerint a harang az 1605-dik évben, tehát 48 évvel öntése után, még használaton kívül volt; de hogy e harang ily hosszú ideig az egykori tanács épületében, hol öntetett, hevert volna, az nagyon kétséges; különben ezen történeti adat részletes megvitatására nem érzem magamat hivatva, s abba nem is bocsátkozhatom, mivel itt nem annyira a harang történetét, mint annak régészeti leírását szándékom adni.

A harang fakoronájának nagysága megfelel tetemes nagyságának, s hatalmas vaspántokkal, kacsokkal s csavarokkal van megerősítve.

A harangnak mély, kitartó, tiszta hangja vagyon, harangozás alkalmával négy ember erejét veszi igénybe 1557-dik évben öntetvén, a tájban épülhetett a torony is mivel

6. ábra.

azon a gót és renaissance izlés vegyüléke még észlelhető, ezen izlések átmeneti korszaka hazánkban a XVI-dik század második felébe esik. 1628-dik évben pedig a torony újított meg. Jelenleg a torony alját minden oldalról boltok foglalják körül, a díszítés szépségének nem csekély csorbítására. Ujabb időben szóba hozatott s pedig illetékes helyen, hogy a székesegyház előtti tágas, szabad tér megnyerése végett, ezen tornyot lebontsák; bár egy részről óhajtható lenne, hogy a dom északi oldala szabad kilátást nyújtson, más részről azonban figyelembe véve, hogy a torony a város jelesebb műemlékei közé tartozik s fekvése által e székesegyház északi diszportályának remek faragású díszítményeit s részleteit az északi szél pusztoló s rombuló hatásaitól megvédi: nagyon kívánatos lenne a torony megmaradása, de csak úgy, ha torony alatti boltok eltávolíttatnának.

Miután Kassa legnagyobb harangjának leírását közöltem, azt hiszem nem lesz érdektelen a kassai dom északi tornyában lévő legnagyobb harangot is megemlíteni, mely szintén az előbbinek mestere által öntetett, s így majdnem ugyanazon díszítményekkel bír. Azonban kisebb az elsőbbinél, így alsó karimájának átmérője csak 4'—6", magassága pedig 3' 2', felső részén lévő s a harangot három sorban körülövező felirása következő:

LAVDATE DOMINVM · IN · SANCTIS EIVS · LAVDATE EVM IN FIRMAMENTO
VIRTVTIS EIVS · LAVDATE EVM IN TYMPANO ET CHORO · LAVDATE EVM
IN · CIM *): PSAL C · L.

FRANCISCVS ILLENFELD ME FVDIT · M · D · LVIII · BALIS BENE SONANTI-
BVS, LAVDATE EVM IN CIMBALIS IVBILATIONIS · OMNIS SPIRITVS LAVDATE
DOMINVM.

IAM PROBASTI NOS DEVS · IGNE NOS EXAMINASTI SICVT EXAMINATVR
ARGENTVM · INDVXISTI NOS ATQV · CVM POSVERIS (trib) VLATIONES IN DORSO
NOSTRO IMPOSVISTI HOMINES SVPER CAPITA NOSTRA · TRANSIVIMVS PER
IGNEM ET AQVAM.

Myskovszky Victor.

---

*) Ezen szó ntán át kell ugrani a következő sorra: Balis bene sonantibus stb. Szerk.